

Είναι νέοι, μορφωμένοι και αποφασισμένοι. Εγκαταλείπουν τα αστικά κέντρα, επιστρέφουν στην ελληνική ύπαιθρο και καλλιεργούν γεωργικά προϊόντα με στόχο τις Αγορές του κόσμου.

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΜΑΓΓΗΡΙΑΔΗ

Τα νέα πρόσωπα της ελληνικής γεωργίας

«Για εμάς, η νέα πρόκληση για το 2013 είναι ο γαστρονομικός τουρισμός».

—Γιώργος & Θωμάς Δούζης / ΕΡΓΟΝ

«Οι νέοι που θέλουν να στραφούν στη γεωργία, χρειάζεται να έχουν κάποιο κεφάλαιο, υπομονή και να ασχοληθούν με ένα ξεχωριστό προϊόν αρίστης ποιότητας» – Τάσος Χορμόβας

Ο 29χρονος Τάσος Χορμόβας έχει εγκατασταθεί τα τελευταία τρία χρόνια στο Αρχάνι Φθιώτιδας, έναν ορεινό οικισμό έξω από τη Λαμία, και ασχολείται με βιολογικές καλλιέργειες. Πριν από έναν χρόνο, τον ακολούθησε και ο αδερφός του, Άλκης. Εργάζονταν και οι δύο ως συμβασιούχοι ηχολλήπτες της Ε.Ρ.Τ., με μέτριες αποδοχές και μεγάλη εργασιακή αβεβαιότητα. Τα κτήματα υπήρχαν και πήραν την απόφαση να ασχοληθούν με αυτά. «Ήταν εύκολο για εμάς να πάρουμε την απόφαση και να στραφούμε προς την αγροτική εργασία, επειδή έχουμε σημαντική βοήθεια από τον παππού μας, ο οποίος, αν και 85 ετών, συμβάλλει σημαντικά στο εγχείρημα», εξηγεί ο Τάσος Χορμόβας. Στα 60 στρέμματα της οικογενειακής περιουσίας τα δύο αδέρφια καλλιεργούν βιολογικά όσπρια, όπως φακές, ρεβίθια και φασόλια, 600 βιολογικές φιστικιές, 400 ελαιόδεντρα, ενώ παράγουν και τσίπουρο από το βιολογικό τους αμπέλι. Τα αδέρφια Χορμόβα δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις Αγορές του εξωτερικού. Προσπαθούν να επεκταθούν και να πουλήσουν τα προϊόντα τους, εγχείρημα που δεν είναι ιδιαίτερα εύκολο. Χρειάζονται δίκτυο ανθρώπων που θα βοηθήσουν ώστε να προωθήσουν τα προϊόντα τους, ενώ πρέπει να διαθέτουν και την οικονομική ευχέρεια για να λαμβάνουν μέρος σε εκθέσεις τροφίμων. Πέρσι κατάφεραν με τη βοήθεια φίλων να πουλήσουν 200 κιλά βιολογικών φιστικιών στη Σουηδία και 50 κιλά στη Γερμανία. Τις ποσότητες τις θεωρούν μικρές, αλλά θα επιμείνουν στην προσπάθεια των εξαγωγών, για να πουλήσουν

ακόμη περισσότερες.

«Εάν σκέφτεσαι να γίνεις αγρότης και φύγεις από την Αθήνα χωρίς κανένα budget, απλώς δεν γίνεται! Χρειάζεται οπωσδήποτε να ξεκινήσεις με κάποιο κεφάλαιο, για να τα καταφέρεις. Ακόμη και το πιο απλό: να επισκευάσεις το σπίτι της γιαγιάς σου στο χωριό, ώστε να είναι κατοικήσιμο. Δεν θα αποθάρρυνα τους νέους που θέλουν να στραφούν στην αγροτική εργασία, θα πρέπει όμως πρώτον να έχουν κεφάλαιο, που να το διαθέσουν κι επιπλέον να ασχοληθούν με κάποιο ξεχωριστό προϊόν, αρίστης ποιότητας. Χρειάζεται σιγουριά και υπομονή». Έχουν περάσει περισσότερα από 30 χρόνια από τότε που το κοινοτικό χρήμα –μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων– έρεε άφθονο στην Ελλάδα. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 η ελληνική γεωργία απορρόφησε μεγάλο μέρος των επιδοτήσεων, με σκοπό τη δημιουργία αναπτυξιακών υποδομών και την ανταγωνιστικότητα των αγροτικών προϊόντων. Ο πραγματικός στόχος, όμως, δεν επετεύχθη ποτέ. Και όταν το «πάρτι» των επιδοτήσεων έληξε, η ελληνική γεωργία βρέθηκε σε αντίστοιχη μοίρα με άλλους κλάδους της ελληνικής Οικονομίας. Με απουσία επένδυσης στη γνώση, ελάχιστες καινοτομίες και δίκως ανταγωνιστική παραγωγική δομή.

Την τελευταία τριετία, που η ελληνική Οικονομία βυθίζεται σε μια άνευ προηγούμενου στα μεταπολεμικά χρονικά ύφεση, 38.000 άνθρωποι –κυρίως νέοι– εγκατέλειψαν τα αστικά κέντρα και στράφηκαν στην αγροτική εργασία. Την ίδια στιγμή που η ανεργία στον τριτογενή τομέα «χτυπάει κόκκινο», στον κλάδο της αγροτικής παραγωγής παρα-

τηρείται αύξηση 7%, αποδεικνύοντας ότι ο τομέας αυτός μπορεί –υπό προϋποθέσεις– να αποτελέσει πυλώνα ανάπτυξης της ελληνικής Οικονομίας. Και όλα αυτά τη στιγμή που ο πλέον περιοριστικός πόρος για τη γεωργία είναι ο «ανθρώπινος», όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου μόνο το 6,4% των αγροτών είναι κάτω των 35 ετών.

Στην έρευνα που εκπόνησε πέρσι η εταιρεία συμβούλων McKinsey, με τίτλο *Ελλάδα: 10 χρόνια μπροστά*, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στα θέματα της αγροτικής ανάπτυξης, ενώ τονίζεται ότι στην επόμενη δεκαετία η αγροτική παραγωγή μπορεί να δημιουργήσει 140.000 νέες θέσεις εργασίας, με θετική επίδραση και στο εμπορικό ισοζύγιο, της τάξης των 2,7 δισεκατομμυρίων ευρώ. Στην έρευνα επισημαίνεται ότι προϋπόθεση για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, είναι να διαφοροποιηθεί το παραγόμενο προϊόν με στόχευση σε συγκεκριμένες Αγορές, να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων μέσα από οικονομίες κλίμακος, να αυξηθεί η παραγωγικότητα και η ποιότητα των προϊόντων, να δοθεί έμφαση στην εξωστρέφεια και να ενταθεί η επένδυση στη γνώση και την καινοτομία.

Θ «Θέλουμε να βάλουμε νέους στη γεωργία, νέους όμως που θα γίνουν γεωργοί από επιλογή τους, επειδή τους άρεσε και θέλουν να ακολουθήσουν αυτό το επάγγελμα», εξηγεί ο Αθανάσιος Τσαυτάρης, Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. «Με τα προγράμματα που τρέχουν στο

Υπουργείο έχουμε ήδη στηρίξει 10.000 νέους αγρότες, ενώ έχουμε και πρόγραμμα διανομής γης σε νέους αγρότες και ήδη πήραν χωράφια περίπου 4.000 νέοι δικαιούχοι».

Ακόμη κι αν δεν εγκαταλείπουν τα αστικά κέντρα για τη μακρινή ύπαιθρο ή την επαρχία, υπάρχουν νέοι άνθρωποι που μένουν στην Αττική αλλά στρέφονται επαγγελματικά στη γεωργία. Η Αλεξάν-

δρα Βαλοπετροπούλου είναι βιοκαλλιεργήτρια. Παιδί της πόλης, μεγάλωσε στην Αθήνα, σπούδασε αρχαιολογία και για πολλά χρόνια ασχολήθηκε με την παραγωγή διαφημίσεων. Το 2003 αποφάσισε να κάνει μια στροφή στην καριέρα της. Άφησε τη δουλειά της και μετακόμισε στο κτήμα που της ανήκει λίγο έξω από το Μαρκόπουλο. Εκεί καλλιεργεί κηπευτικά, ελιές και αρωματικά φυτά.

«Ο πρώτος μεγάλος κίνδυνος είναι να αντιμετωπίσεις τη γεωργία ως lifestyle, να δεις την επιστροφή στη φύση με ρομαντισμό. Είναι βασική παράμετρος και κινητήριοις δύναμη, αλλά πρέπει κανείς να πάρει χαρτί και μολύβι για να ξεκινήσει», υποστηρίζει. «Ένα μέσο αγρόκτημα εμπεριέχει την επένδυση μιας βιοτεχνίας με πολύ λιγότερο ασφαλείς αποδόσεις. Κι έπειτα έρχονται οι

Άφησε τη Διαφήμιση, μετακόμισε στο κτήμα της στο Μαρκόπουλο και καλλιεργεί κηπευτικά, ελιές και αρωματικά χόρτα – Αλεξάνδρα Βαλοπετροπούλου

«Οι εξαγωγές ανέβηκαν κατακόρυφα, όταν κάναμε στοχευμένες παρεμβάσεις».
– Αθ. Τσαυτάρης,
Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης

Την επόμενη δεκαετία η αγροτική παραγωγή μπορεί να δημιουργήσει 140.000 νέες θέσεις εργασίας.
— Εταιρεία Συμβούλων McKinsey

δυσκολίες λόγω έλλειψης γνώσεων στις καλλιέργειες, εξαντλούνται τα αρχικά κεφάλαια, υπεισέρχεται η προσωπική κούραση και μπορείς να καταστραφείς, πριν συνειδητοποιήσεις τι ακριβώς έχει συμβεί». Όλοι οι νέοι αγρότες με τους οποίους μιλήσαμε, υποστηρίζουν ότι η αγροτική παραγωγή πρέπει να αντιμετωπίζεται ως οποιαδήποτε άλλη δουλειά. Υπάρχει επένδυση και απόσβεση, λειτουργικά κόστη, κόστη προσωπικού και μετακίνησης. Ο Κώστας Λουκιάσας, ιδιοκτήτης με-

γάλου αγροκτήματος στην περιοχή των Θρακομακεδόνων, κατάγεται από οικογένεια αγροτών —ο ίδιος είναι η τρίτη γενιά— και γνωρίζει από πρώτο χέρι τα αγροτικά ζητήματα. Όπως μας εξηγεί, από τη στιγμή που το «πάρτι» των επιδοτήσεων έληξε, η ανάπτυξη του αγροτικού τομέα μπορεί σήμερα να γίνει μόνο μέσα από την καινοτομία. Στα δικά του θερμοκήπια, όπου εξειδικεύεται κυρίως σε σαλάτες και αρωματικά φυτά, εφαρμόζει μια πρωτοποριακή τεχνική, την υδροπονική, η οποία του επιτρέπει να

παράγει μεγαλύτερο αριθμό προϊόντων, ποιοτικά καλύτερων, χρησιμοποιώντας μόνο νερό και καθόλου χώμα.

Η

«Η τεχνολογία που έχουμε αναπτύξει, μας δίνει τη δυνατότητα να έχουμε προϊόν το οποίο είναι ανώτερης ποιότητας και ιδιαίτερης μετασυλλεκτικής αξίας. Από τη στιγμή που οι παλιές γενιές αποχωρούν και τα ντάνια αναλαμβάνουν οι νέοι, θα πρέπει να επι-

λέξουν σύγχρονα συστήματα βιομηχανικής καλλιέργειας που να εμπεριέχουν καινοτόμες τεχνολογίες, ώστε το παραγόμενο προϊόν τους, εκτός από την υπεραξία που θα εμπεριέχει, να είναι και διαχρονικά ανταγωνιστικό».

Η συρρίκνωση του κύκλου εργασιών της γεωργίας τα τελευταία 30 χρόνια, είχε σοβαρές επιπτώσεις και στην κατανομή της παραγωγής. Για παράδειγμα, υπήρχαν τομείς στους οποίους ως χώρα είμαστε εξαιρετικά ελλειμματικοί, όπως η κτηνοτροφία και η παραγωγή κρέατος ή δευτερευόντως η παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων. Η χώρας μας εισάγει κρέας και γαλακτοκομικά προϊόντα αξίας 2,5 δισεκατομμυρίων ευρώ, ισοζύγιο που πρέπει σταδιακά να αντιστραφεί. Ταυτόχρονα, το ποιοτικό και ανταγωνιστικό προϊόν πρέπει να γίνει στόχος της ελληνικής γεωργίας, αφού δεν θα τα καταφέρουμε να καλλιεργήσουμε πολύ φθηνά προϊόντα σε σύγκριση με την Κίνα, την Ινδία ή τη Βραζιλία. Εν τέλει η εξαγωγική δραστηριότητα των ελληνικών γεωργικών προϊόντων στις Αγορές του εξωτερικού φαίνεται ότι μπορεί να αποτελέσει τον καταλύτη για την εκτόξευση της αγροτικής παραγωγής.

Τα πρώτα δείγματα, σύμφωνα με τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης, είναι θετικά. «Οι εξαγωγές ανέβηκαν κατακόρυφα, όπου “πατήσαμε” στην ποιότητά μας, όπου βασιστήκαμε στα εξαιρετικά μας προϊόντα, όπου κάναμε στοχευμένες παρεμβάσεις σ’ αυτό που πραγματικά θέλει η Αγορά”, επισημαίνει ο κ. Τσαυτάρης. «Για παράδειγμα, οι εξαγωγές κρασιού τα τελευταία δύο χρόνια ανέβηκαν 24%, η εξαγωγή ελαιόλαδου στην Κίνα 100% μέσα σ’ έναν χρόνο,

«Από την στιγμή που το πάρτι των επιδοτήσεων τελείωσε, η ανάπτυξη του αγροτικού τομέα μπορεί σήμερα να γίνει μόνο μέσα από την καινοτομία» —Κώστας Λουκιάσας

είχαμε μεγάλη αύξηση στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων και στη Γερμανία, ενώ στη Ρωσία και δευτερευόντως στην Ουκρανία, όπου κάναμε στοχευμένες δράσεις για την εξαγωγή κονσερβοποιημένων ροδάκινων, μέσα σε λίγους μήνες κατακτήσαμε την πρώτη θέση, εκτοπίζοντας πολύ φθηνότερα προϊόντα, όπως τα κινεζικά».

Η ελληνική αγροτική παραγωγή αποτελεί και πρώτη ύλη για νέους επιχειρηματίες, που τολμούν να ερευνήσουν αλλά και να αναδείξουν τους μικρούς θησαυρούς της ελληνικής γης. Η περίπτωση των αδελφών Γιώργου και Θωμά Δούζη, που έγιναν θέμα στη βρετανική εφημερίδα *Guardian*, είναι χαρακτηριστική. Δημιούργησαν την εταιρεία EPTON, μια αλυσίδα μοντέρνων παντοπωλείων, που τα ράφια τους μυρίζουν νοστιμιές από τη Φλώρινα μέχρι τα Κύθηρα. Οργάνωσαν την Ελλάδα αναζητώντας παραδοσιακά προϊόντα από μικρούς και ανεξάρτητους παραγωγούς και τα λανσάρουν στην Αγορά, μετατρέποντας την αυθεντική ελληνική διατροφή σε προϊόντα υψηλής γαστρονομίας.

Γ

«Για εμάς, η νέα πρόκληση για το 2013 είναι ο γαστρονομικός τουρισμός», εξηγεί ο Θωμάς Δούζης. «Ετοιμάζουμε μια καμπάνια που απευθύνεται σε απαιτητικούς επισκέπτες, πρόθυμους να συνδυάσουν τις γευστικές απολαύσεις σε 26 τουριστικούς προορισμούς της χώρας». Ο γαστρονομικός τουρισμός φαίνεται να αποτελεί και στόχο της πολιτικής ηγεσίας των Υπουργείων Τουρισμού και Αγροτικής Ανάπτυξης. Ήδη μεγάλες ξενοδοχειακές

μονάδες στη χώρα υλοποιούν το πρόγραμμα *Ελληνικό Πρωινό*, όπου αναδεικνύουν μέσα από τις τουριστικές τους υπηρεσίες, τοπικές Κουζίνες και ποιοτικές εγχώριες παραγωγές της χώρας. Με τον τρόπο αυτό, η εγχώρια αγροτική παραγωγή μπορεί να στηρίξει τον τουρισμό και ο τουρισμός την αγροτική παραγωγή. Με 16 εκατομμύρια επισκέπτες τον χρόνο, η Ελλάδα θα μπορούσε να δημιουργήσει μια τεράστια δεξαμενή πρεσβευτών των προϊόντων της ελληνικής γεωργίας, ώστε η ελληνική γαστρονομία να γίνει αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνικού τουριστικού πακέτου.

Π

Πώς όμως εντάσσονται όλα αυτά στο υφιστάμενο οικονομικό και το ευρύτερο διεθνές περιβάλλον; Εδώ και μερικά χρόνια, η Ευρώπη έχει περάσει από το πρόταγμα του food safety στο food security. Έχει πλέον συνειδητοποιήσει ότι βασικό της μέλημα δεν πρέπει να είναι μόνο ο έλεγχος της παραγωγικής διαδικασίας στη δημιουργία τροφής, αλλά ουσιαστικότερα η διασφάλιση των τροφίμων, η εξασφάλιση της διατροφικής επάρκειας. Νέοι πληθυσμιακοί γίγαντες που δεν είναι πια φτωχοί, όπως η Κίνα, διαθέτουν την αγοραστική δύναμη για να αλλάξουν τα καταναλωτικά τους πρότυπα και να αυξήσουν τη ζήτηση για κρέας ή καλαμπόκι. Η Ευρώπη αναζητεί διατροφική αυτάρκεια και η Ελλάδα παραγωγική διέξοδο. Η συγκυρία είναι θετική για τη χώρα και οφείλει να την αρπάξει, για να μην αθροίσουμε ακόμη μια αποτυχία στον κύκλο των χαμένων ευκαιριών της ελληνικής Οικονομίας.

«Πήραμε την απόφαση να στραφούμε στη γεωργία, επειδή έχουμε σημαντική βοήθεια από τον παππού μας»
— Τάσος Λορμώβας,
Φωτό: Άλκης Λορμώβας